

Ryc. 8. Kazimiera Rulikowska, prezes Polskiej Macierzy Szkolnej w gminie Kotlice.

Ryc. 9. Mieczysław Naramowski, nauczyciel ludowy w Honiatyczach z lat 1905-1907, zdjęcie z lat 20. XX w., ze zbiorów G. Gumiełi.

Ryc. 10. Honiatycze, młodzież wiejska na tle drewnianej szkoły w 1942 roku, fot. ze zbiorów J. Domańskiego.

4. Szkoła w okresie 1916-1939

Po krótkiej przerwie spowodowanej działaniami wojennymi na terenie powiatu tomaszowskiego w 1915 roku, pod koniec tego roku wznowiono naukę. Okupacyjne władze austriackie pozwoliły na otwarcie polskich szkół i naukę w nich w języku polskim. Szkoły podlegały Inspektoratom Szkolnym funkcjonującym w każdym powiecie, zarządzanym przez inspektorów. Inspektorem szkolnym w Tomaszowie Lubelskim został wtedy Mikołaj Niedźwiecki⁴³. W roku następnym wznowiono naukę także w szkole honiatyckiej, do której 1 grudnia 1916 roku przybyła 18-letnia nauczycielka Maria Poluszyńska⁴⁴. Jako uposażenie otrzymała 900 koron pensji, dodatek drożyzniany oraz mieszkanie w naturze. Była pełna zapału i według ocen inspektora szkolnego z 1922 roku w nauce dzieci uzyskała dobre wyniki⁴⁵. W latach 1916-1918 funkcjonowała tutaj 1-klasowa, 3-oddziałowa mieszana Szkoła Powszechna, a lekcje odbywały się w dawnym budynku szkoły carskiej. Od 1 listopada 1917 roku okupacyjne władze austriackie przekazały sprawy szkolne polskiej administracji. Odtąd Polacy decydowali o kształcie oświaty na tych terenach. Rok szkolny składał się z dwóch semestrów, a dziedziny nauczania, oceniania i skale ocen przedstawiają Tabela 3 i 4.

⁴³ M. Bury, Zarys historii Związku Nauczycielstwa Polskiego powiatu Tomaszów Lubelski, Tomaszów Lubelski 2005, s. 14.

⁴⁴ Maria Izabela Poluszyńska urodziła się 22 lipca 1898 roku w Sławic, pow. Przemyślany, woj. lwowskie. Jej ojcem był Kazimierz, a matką Józefa z Laufków. Ukończyła 5-letnią szkołę we Lwowie i w 1916 roku rozpoczęła nauczanie w Honiatyczach. W 1922 roku na własną prośbę została przeniesiona z Honiatycz do szkoły w Komarowie. Tam poznała męża, dzierżawcę miejscowej apteki Tadeusza Tomaszewskiego, z którym wzięła ślub w 1925 roku. Uczyła w szkole komarowskiej do 1928 roku.

⁴⁵ APZ, Akta Inspektoratu Szkolnego Tomaszów Lubelski 1916-1950, Akta osobowe M. Tomaszewskiej.

Ryc. 11. Maria Poluszyńska, nauczycielka w Honiatyczach w latach 1916-1922, fot. ze zbiorów AP w Zamościu.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, od jesieni 1918 roku zajęcia były prowadzone według programu oświatowego przygotowanego w tym roku przez Ksawerego Praussa, Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w rządzie Jędrzeja Moraczewskiego. Wprowadzał on zasadę szkoły tolerancyjnej, ze świeckimi nauczycielami, gdzie duchowni prowadzili tylko naukę religii, dostosowana do wyznania zadeklarowanego przez rodziców ucznia. Zwołany przez MWRiOP w kwietniu 1919 roku Ogólnopolski Zjazd Nauczycielski poparł tę zasadę. Zjazd opowiedział się także za jednolitą, bezpłatną szkołą powszechną, wprowadzeniem siedmioletniego obowiązku szkolnego i powiązaniem ze sobą wszystkich szczebli szkolnictwa, co miało otwierać drogę do wykształcenia wyższego bez względu na pochodzenie, stan majątkowy i typ ukończonej szkoły średniej. Mimo że nie wszystkie postulaty nauczycieli weszły w życie, to wywarły duży wpływ na kształt wielu późniejszych inicjatyw oświatowych.